

PAULINA RZEWUCKA

ZNACZENIE DOŚWIADCZEŃ ŻYCIOWYCH A PREFERENCJE WYCHOWAWCZE RODZICÓW UCZNIÓW W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM

Doświadczenia odgrywają istotną rolę w życiu człowieka. Stanowią one fundament, na którym buduje się jego wiedza, osobowość i perspektywa na świat. Przez doświadczenia człowiek uczy się, rozwija umiejętności i nabiera mądrości, a dzięki indywidualnym i społecznym aktywnościom pogłębia wiedzę o życiu. Ucząc się na podstawie własnych przeżyć, wykorzystując własne doświadczenia, człowiek pobudza swój rozwój (Białek, 2008).

Agnieszka Majewska-Kafarowska podkreśla, że „doświadczenia nabywa się mimowolnie, uczestnicząc w sytuacjach albo świadomie podczas wykonywania czynności podjętych intencjonalnie” (2017, s. 46). Stają się one drogowskazem, pomagając nam dokonywać wyborów, podejmować decyzje i rozwiązywać problemy. Całokształt doświadczeń życiowych oddziałuje na różne aspekty życia człowieka.

Doświadczenia mają także znaczenie dla kształtowania się poglądów na temat wychowania. Przed pojawieniem się potomstwa człowiek ma już pewne przemyślenia dotyczące tego, jak rodzicielstwo powinno być realizowane. Mogą one ulec zmianie, gdyż jak podaje Danuta Opozda: „[...] rodzicielstwo jest zawsze procesem całożyciowym, który może być bardzo różnie realizowany. To proces rozciągnięty w czasie, wymagający przekształceń ze względu na zmiany rozwojowe dokonujące się w rodzicu w rąbki kolejnych lat życia, i zmiany dokonujące się w dziecku w kolejnych okresach ontogenezy wyznaczone «zegarem biologicznym» i «zegarem społecznym»” (2017, s. 22). Otwartość na zmiany swoich poglądów, także tych

Dr PAULINA RZEWUCKA – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Nauk Społecznych, Katedra Pedagogiki Społecznej; adres do korespondencji: ul. Bernardyńska 3, 31-069 Kraków; e-mail: paulina.rzewucka@upjp2.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4095-5544>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

bazujących na podstawie doświadczeń życiowych, jest wpisana w rodzicielstwo. Nie oznacza to jednak braku odwołania się do nich. Biorąc pod uwagę znaczenie doświadczeń w życiu człowieka, warto postawić pytanie, czy i w jakim zakresie oddziałują one na rodziców, kształtują ich preferencje wychowawcze.

Poszukując odpowiedzi na tak postawiony problem, analizie poddano wypowiedzi rodziców uczniów w młodszym wieku szkolnym. Są one fragmentem materiału badawczego uzyskanego w toku prowadzenia badań dotyczących preferencji wychowawczych rodziców uczniów w młodszym wieku szkolnym. Badania własne i zebrany materiał badawczy pozwoli na ukazanie znaczenia doświadczeń życiowych w kształtowaniu się preferencji wychowawczych rodziców. Zatem problemem badawczym uczyniono pytanie: „Jakie są uwarunkowania kształtowania się preferencji wychowawczych rodziców związane z ich doświadczeniami życiowymi”.

W artykule zostało przedstawione pojęcie preferencji wychowawczych w kontekście doświadczeń życiowych rodziców oraz opis kategorii młodszego wieku szkolnego. Zaprezentowane są również wyniki badań własnych z uwzględnieniem opisu problematyki badawczej, metody oraz wykorzystanego narzędzia.

1. POJĘCIE PREFERENCJI WYCHOWAWCZYCH W KONTEKŚCIE DOŚWIADCZEŃ ŻYCIOWYCH

Pojęcie „preferencja” używane zazwyczaj w języku potocznym oznacza, że czemuś daje się pierwszeństwo, uznając niejako, że coś jest ważniejsze od czegoś innego. W literaturze przedmiotu rzadko pojawia się nawiązanie do preferencji wychowawczych. Zazwyczaj używa się odniesienia, np. do preferowanych wartości lub modelu życia rodzinnego (Bożewicz, 2019). Zdefiniowanie preferencji wychowawczych staje się jednak zasadne, gdyż kontekst wychowawczy obfituje w poglądy, którym rodzice dają pierwszeństwo w chwili podejmowania działań rodzicielskich. To właśnie rodzice przez wiele decyzji wpisanych w codzienne życie opierają się na swoich preferencjach wychowawczych i refleksjach. Preferencje wychowawcze można zatem zdefiniować jako przekonania i poglądy dotyczące wychowania dzieci. Stanowią one podstawę oddziaływań wychowawczych (Rzewucka, 2023). Takie rozumienie preferencji wychowawczych wynika z analizy *The Construction of Preference* (tłum. Teoria konstruowania preferencji) opracowanej przez amerykańskich psychologów Sarah Lichtenstein i Paula Slovicę (2006). Badacze przeprowadzili analizę kilkudziesięciu prac naukowych na temat preferencji. Długoletnie studiowanie literatury zaowocowało opracowaniem teorii konstruowania preferencji. Zastosowanie jej w obszarze pedagogiki pozwala sformułować definicję preferencji wychowawczych.

Teoria konstruowania preferencji zwraca uwagę na zmienność preferencji, a także podkreśla, że dla podejmowania decyzji istotny jest kontekst sytuacji. Badania prowadzone przez Lichtenstein i Slovicą koncentrują się na zmienności preferencji oraz istotnej roli kontekstu, w jakim podejmowane są decyzje. Zależnie od sposobu zdefiniowania sytuacji człowiek podejmuje odpowiednie decyzje, co oznacza, że sposób przedstawienia problemu wpływa na wybór metody jego rozwiązania.

W niektórych przypadkach proces konstruowania preferencji może być uznawany za nieodłączną część podejmowania decyzji. Teoria zakłada, że istnieje pewna pula preferencji, która jest wynikiem życiowych doświadczeń, potrzeb i pragnień. To oznacza, że preferencje rozwijają się w trakcie życia jednostki. Lichtenstein i Slovic zaznaczają, że preferencje nie są stałe, mogą się zmieniać w trakcie życia jednostki. Gdy zdarza się sytuacja, w której znane preferencje nie są wystarczające do podjęcia decyzji, wówczas są konstruowane nowe preferencje. Stąd wniosek, że preferencje tworzą się w ciągu życia człowieka, a osobiste doświadczenia życiowe odgrywają istotną rolę w ich tworzeniu.

Sytuacje wychowawcze zawierają aspekty charakterystyczne wyłącznie dla kontekstu wychowawczego. Wychowanie – jako proces całościowy – jest zatem złożony z preferencji skonstruowanych w wyniku doświadczeń życiowych oraz zawiera te preferencje, które dopiero będą konstruowane.

Biorąc po uwagę założenia tej teorii, w tym znaczącą rolę zmieniającego się kontekstu, który niewątpliwie towarzyszy sytuacjom wychowawczym, zasadne wydaje się zastosowanie jej w niniejszych badaniach.

2. MŁODSZY WIEK DZIECKA

Badania preferencji wychowawczych rodziców mogą dotyczyć wielu aspektów. Tym samym dookreślenie charakterystyki grupy badawczej wydaje się istotne z punktu widzenia prowadzenia tychże badań. Kategoria młodszego wieku dziecka pełniła istotny czynnik w niniejszych badaniach. Wiek ten stanowi bowiem ważny okres w życiu rozwojowym dziecka. Ma on długofalowy wpływ na jego rozwój osobisty, edukacyjny i społeczny. Nie bez znaczenia ten okres rozwojowy pozostaje dla rodziny. Ze względu na wielość zadań stojących przed wszystkimi jej członkami oraz zmian, które wówczas następują, w prezentowanych badaniach młodszy wiek dziecka stanowił ważne tło dla kształtowania się preferencji wychowawczych rodziców.

Dla dziecka ten nowy etap w jego życiu – pójście do szkoły – przynosi wyzwania i sytuacje, z którymi dotąd nie miało ono styczności. Początek edukacji szkolnej oznacza zakończenie beztroskiego czasu zabawy. Pojawiają się nowe obowiązki, jak i nowe znaczące osoby wokół, co stanowi istotną zmianę w otaczającym je

środowisku. Wraz z podjęciem nauki następuje intensywny rozwój umiejętności społecznych poprzez zdobywanie wiedzy oraz dzięki nowym doświadczeniom, np. w trakcie kontaktu z rówieśnikami (Sowińska, 2011). Pojawiają się także nowe emocje, gdyż szkoła może być miejscem, w którym dzieci po raz pierwszy doświadczają presji i stresu związanego z ocenami, wydajnością i porównywaniem się z innymi. To może wywołać silne emocje, zwłaszcza jeśli dziecko nie jest jeszcze gotowe na takie wyzwania (Liu i Wang, 2022).

Podjęcie nauki w szkole wiąże się też ze zmianą sytuacji całej rodziny. Anna Pożoga podkreśla, że „niepokój związany ze «startem szkolnym» dotyczy nie tylko dzieci, ale w dużej mierze także rodziców” (2009, s. 44). Od tego momentu oni również podejmują się nowych zadań, takich jak wspieranie dziecka w wykonywaniu prac domowych, organizacja aktywności pozaszkolnych oraz przestrzeganie harmonogramu lekcji narzuconego przez szkołę. Rodzice mogą doświadczać pewnego rodzaju presji społecznej, wynikający z oceniania przez innych, np. czy są efektywnymi rodzicami, czy ich dziecko ma dobre wyniki szkolne i radzi sobie w roli ucznia. Ponadto jest to czas intensywnej współpracy między rodzicami a nauczycielami mającej na celu prawidłową adaptację dziecka do nowych warunków (Dockett i Perry, 2002).

Kwestia podejmowania nauki przez dzieci jest szeroko analizowana przez badaczy. Przykładem są badania wśród rodziców i dzieci podejmujących naukę, które wykazały, że uczęszczanie do szkoły jest kamieniem milowym dla dziecka ze względu na zmieniające się otoczenie fizyczne, zyskiwanie większej niezależności i rosnące oczekiwania dorosłych. Wyniki sugerują, że również rodzice powinni przygotować się do tej sytuacji, poznać metody pomagające dziecku w osiągnięciu gotowości szkolnej i radzenia sobie w nowych sytuacjach (Yorulmaz, Tunceli i Yavuz, 2022).

3. BADANIA WŁASNE

Badania obejmowały rodziny składające się z dwojga rodziców, którzy mają co najmniej jedno dziecko w młodszym wieku szkolnym (edukacja wczesnoszkolna). Wzięło w nich udział 531 osób (438 kobiet i 93 mężczyzn – odpowiednio 82,5% i 17,5% osób reprezentujących daną płć). Prowadzono je na terenie województwa małopolskiego od lipca 2020 do kwietnia 2021 roku. Dobór próby był celowy.

W badaniach wykorzystano autorski kwestionariusz Preferencje Wychowawcze Rodziców (PWR). Zawierał on pytania dotyczące transmisji pokoleniowej, źródeł wiedzy pedagogicznej rodziców, refleksyjności rodziców, zaangażowania w sprawy ważne dla dziecka, poglądów dotyczących edukacji dziecka oraz nagradzania

i karania w wychowaniu. Przed rozpoczęciem badań zasadniczych przeprowadzono badania pilotażowe na grupie 31 osób.

W przyjętym postępowaniu badawczym zastosowano metodologię badań ilościowych, jednak w przypadku jednego pytania otwartego, które pojawiło się w kwestionariuszu przeprowadzono analizę jakościową, która jest omówiona w niniejszym artykule.

W pracy wykorzystano dane pozwalające rozwiązać problem badawczy zawarty w pytaniu: „Jakie są uwarunkowania kształtowania się preferencji wychowawczych rodziców związane z ich doświadczeniami życiowymi?”. Analizy wskazują na znaczenie doświadczeń w życiu człowieka oraz tego, czy i w jakim zakresie oddziałują one na rodziców, kształtując ich preferencje wychowawcze.

4. WYNIKI

Aby uzyskać odpowiedź na postawiony powyżej problem, analizie poddano odpowiedzi na pytanie otwarte znajdujące się w kwestionariuszu PWR. Brzmiało ono: „Co Pana/Pani zdaniem ma lub miało największe znaczenia dla kształtowania się Pana/Pani poglądów i przekonań dotyczących wychowywania dziecka? Dlaczego było lub jest to tak istotne?”. Odpowiedzi na pytanie otwarte udzieliło 331 osób. Zebrany materiał badawczy został odpowiednio pogrupowany w analizie jakościowej. Odpowiedziom nadano kategorie pozwalające przeanalizować zawarte treści. Niektóre odpowiedzi zawierały kilka aspektów, dlatego wyniki nie sumują się. Podczas analizy wyłoniono siedem kategorii odpowiedzi:

- doświadczenia życiowe, w tym doświadczenia z dzieciństwa – pozytywne lub neutralne (188 odpowiedzi),
- literatura jako źródło wiedzy pedagogicznej (56 odpowiedzi),
- negatywne doświadczenia z dzieciństwa, błędy wychowawcze rodziców (39 odpowiedzi),
- wiara (36 odpowiedzi),
- wartości i przekonania rodziców w wychowaniu (25 odpowiedzi),
- obserwacja (24 odpowiedzi),
- wykształcenie (19 odpowiedzi).

Najliczniejszą grupę odpowiedzi stanowiły doświadczenia życiowe, w tym doświadczenia z dzieciństwa badanych, w dużej mierze pozytywne lub neutralne. Respondenci powoływali się także na błędy wychowawcze swoich rodziców, oceniając własne doświadczenia jako negatywne, co stanowiło osobną kategorię.

Analizy rozpoczęto od dwóch kategorii dotyczących doświadczeń życiowych, w tym doświadczeń z dzieciństwa (pozytywnych lub neutralnych) oraz negatywnych doświadczeń z dzieciństwa, błędów wychowawczych rodziców.

Pierwsza analizowana wypowiedź to opinia kobiety dotycząca wspomnień domu rodzinnego:

Największe znaczenie dla kształtowania się moich poglądów i przekonań dotyczących wychowania dziecka miały moje osobiste doświadczenia wyniesione z domu rodzinnego. W dorosłym już życiu zrobiłam takie podsumowanie, co dobrego z tego wynikało i jakie wartości zostały mi wpojone, a jakie zachowania i postawy – można powiedzieć – utrudniły mi rozwój osobisty i emocjonalny. W przypadku moich dzieci staram się nie powielać błędów rodziców, natomiast zaszczepiam dobre postawy, które i mi przekazano. Mam nadzieję, że efekt będzie zadowalający i moje dzieci będą wdzięczne za takie wychowanie (K, 34).

Wypowiedź sugeruje, że osobiste doświadczenia związane z wychowaniem w domu rodzinnym odegrały istotną rolę w kształtowaniu się jej preferencji wychowawczych. Kobieta analizuje swoje doświadczenia i wyciąga wnioski z tego, co było pozytywne i wartościowe, oraz z tego, co mogło utrudniać jej własny rozwój osobisty i emocjonalny. W dorosłym życiu dokonała oceny tego, co wynikało z tych doświadczeń, i jak wpłynęły one na jej własne przekonania i zachowania. Stara się unikać powielania ewentualnych błędów swoich rodziców w wychowywaniu swoich dzieci. Zamiast tego, skupia się na przekazywaniu wartości i postaw, które sama uważa za dobre i wartościowe, a które również zostały jej przekazane. Kobieta wyraża nadzieję, że wychowanie, które daje swoim dzieciom, przyniesie satysfakcjonujące rezultaty. Wydaje się być pewna, że przekazywanie pozytywnych postaw i wartości będzie miało korzystny wpływ na rozwój i życie jej dzieci. Ostatecznie chciałaby, aby jej dzieci były wdzięczne za to, jak zostały wychowane.

Inna wypowiedź skupia się na przykładzie otrzymanym m.in. od rodziców: „Przykład rodziców i teściów. Widać efekty takiego wychowania w praktyce, nie tylko w teorii, jak w poradnikach” (K, 30). Kobieta stwierdza, że efekty danego sposobu wychowania odebranego od rodziców są zauważalne i stanowią lepsze źródło wiedzy niż opisywane teorie czy przykłady z poradników. Może to oznaczać, że kobieta ma na myśli konkretne zachowania i postawy, widoczne u rodziców, które są rezultatem jej podejścia do wychowania, a codzienne sytuacje są najlepszym sposobem obserwacji i doświadczania wychowania. Wspomina też swoich teściów. Najwyraźniej ich metody wychowawcze, te obserwowane lub zasłyszane, są dla niej również ważne w kształtowaniu się jej preferencji wychowawczych.

Kolejna wypowiedź jest niejako oceną własnych doświadczeń bycia wychowywanym: „Moje własne wspomnienia z dzieciństwa – chciałam powielić to, co było dla mnie jako dziecka korzystne, wzmacniało i budowało moja osobowość, i uniknąć zachowań, które odbierałam jako krzywdzące, raniące, destrukcyjne” (K, 44).

Doświadczenia kobiety z dzieciństwa wpłynęły na jej rozwój i osobowość. Obecnie, już jako rodzic, pragnie przekazać korzystne doświadczenia swoim dzieciom. Kobieta zauważa również pewne zachowania swoich rodziców, które były dla niej szkodliwe lub destrukcyjne. Chce uniknąć wprowadzania tych negatywnych wzorców do wychowania swoich dzieci. Jej wspomnienie skłania ją do ich zmiany i unikania popełnienia tych samych błędów, co jej rodzice.

Negatywne doświadczenia z okresu dzieciństwa oraz błędy wychowawcze rodziców znalazły się w kolejnej wyłonionej kategorii odpowiedzi. Doświadczenia wychowania w rodzinie generacyjnej mogą stać się wzorcami, które – będąc rodzicem – przyjmuje się lub odrzuca. Nie są one jednak obojętne. Oto przykładowa wypowiedź: „Wspomnienia, kiedy ja byłam wychowywana przez własnych rodziców, które nie zawsze były przyjemne. Nie chciałabym, żeby moje dzieci przeszły przez to, co ja, i mam nadzieję, że udaje mi się stworzyć im normalny dom” (K, 44). Kobieta prawdopodobnie doświadczyła negatywnych sytuacji w dzieciństwie, gdyż obecnie podkreśla, że jej wspomnienia nie zawsze są przyjemne. W kontekście bycia rodzicem używa określenia „normalny dom”, co może sugerować, że jako matka chce zapewnić bezpieczne i wspierające środowisko wychowawcze dla swoich dzieci. Takie, które różni się od trudności, które sama przeżyła w czasie swojego dzieciństwa.

Kolejna wypowiedź prezentuje przede wszystkim negatywne doświadczenia bycia wychowywanym, mające znaczenie dla kształtowania się preferencji wychowawczych:

Zawsze staram się patrzeć na swoje zachowanie w stosunku do dziecka jako długofalowy proces wychowawczy. Myślę o tym, jakim człowiekiem będzie moje dziecko w przyszłości, jakie będzie miało cechy społeczne. Nauka zgodnego życia w społeczeństwie jest dla mnie priorytetowa i ważniejsza niż jakiegokolwiek inne rzeczy. Chciałabym, aby moje dziecko umiało podchodzić do innych ludzi z poszanowaniem ich poglądów i odmienności, aby miało także swoje zdanie, umiało je przedstawić i bronić, ale bez zbędnej agresji słownej. Ze swojego domu rodzinnego wyniosłam wiele wartościowych cech, które staram się dziecku przekazać. Niestety wyniosłam także przykre wspomnienia, ponieważ podejście mojego taty do mnie i brata było oparte w dużej mierze na karach, strachu, krzyku i traktowaniu dzieci zgodnie z zasadą „dzieci i ryby głosu nie mają” i „co wolno wojewodzie, to nie tobie smrodzie”. Podejście to do dzisiaj odbija się echem zarówno u mnie, jak i u brata. W sytuacjach mocno stresujących związanych z naszymi dziećmi, czasem instynktownie zachowujemy się jak tata. Całe szczęście jesteśmy tego świadomi i staramy się nad tym panować, kiedy tylko poczujemy, że tracimy nad sobą kontrolę. Nasz tata niestety tracił panowanie nad sobą bardzo często. Ja straciłam dwa razy w ciągu całego siedmioletniego życia swojego syna, co uważam za wielki sukces.

Tata do dzisiaj ma także problem z akceptacją odmienności poglądów. Uważa, że jego zdanie jest jedynym właściwym. Ja staram się od zawsze uczyć syna, że każdy ma prawo do swojego zdania, a racji jest zawsze kilka, w zależności od sytuacji danego człowieka, i trzeba to zaakceptować i uszanować (K, 37).

Kobieta jest świadoma długofalowości procesu wychowawczego, deklarując, że największy nacisk kładzie na rozwijanie cech społecznych u dziecka. Zależy jej na tym, by jej dziecko szanowało poglądy innych i potrafiło prezentować swoje zdanie, ale bez agresji. Wspomina o pozytywnych aspektach wychowania, które odebrała od swoich rodziców, lecz zdecydowanie więcej przestrzeni swojej wypowiedzi poświęca negatywnym doświadczeniom. Przywołuje postawę ojca i jego metod wychowawczych związanych z karaniem, strachem i krzykiem. Podkreśla, że w jej dzieciństwie nie było miejsca na rozmowę i wysłuchanie odmiennego zdania dziecka. Te wspomnienia wydają się jej szczególnie ważne, gdyż w dalszej części wypowiedzi podkreśla, że nie chce powielać błędów ojca. Nawiązuje do swojego brata, podając, że zachowanie ojca miało i dalej ma wpływ na jego rodzicielstwo. Zaznacza również, że obecnie, już jako dorosła kobieta, w dalszym ciągu obserwuje u swojego taty trudności w akceptacji odmienności. Kobieta ma świadomość, że w trudnych sytuacjach mogą występować instynktowne reakcje podobne do tych, które były obecne u jej ojca.

Kategoria doświadczeń życiowych jest szeroka. Nie składa się jedynie z doświadczeń bycia wychowywanym, choć te były przywołane przez respondentów najczęściej. Badani rodzice często wspominali także o swojej pracy jako tej, która ma znaczenie dla kształtowania się ich preferencji wychowawczych. Kategoria pracy jest związana z umiejętnością wielozadaniowości, łączenia obowiązków pracy zawodowej z wychowaniem dziecka czy też możliwą obserwacją innych w roli rodziców lub innych dzieci i ich potrzeb. Przykładem jest wypowiedź kobiety: „Największe znaczenie miało moje własne doświadczenie (to jak wychowywali mnie rodzice) oraz obserwacje z pracy (praca w szkole jako pedagog terapeuta)” (K, 31). Kobieta odnosi się do pracy pedagogicznej, którą wykonuje. Podkreśla, że obserwacja (element pracy terapeuty) rodzi w niej refleksje, które prawdopodobnie odnosi także do wychowania swoich dzieci. Na pierwszym miejscu w swojej wypowiedzi umieszcza doświadczenie bycia wychowywanym. Nie podaje jednak szczegółów ani oceny tych doświadczeń.

Kolejna wypowiedź również nawiązuje do pracy zawodowej: „Doświadczenie zawodowe, a później osobiste wzloty i upadki jako rodzic. Również przeżycia innych, przykłady opisane np. w literaturze fachowej, badania nad wielopłaszczyznowym rozwojem dziecka” (K, 39). Respondentka w swojej wypowiedzi podaje kilka ważnych dla niej czynników. Rozpoczyna od doświadczeń zawodowych. Prawdo-

podobnie mówi o całości tych doświadczeń, obecnej i poprzedniej pracy. Zwraca uwagę na swoje sukcesy i ewentualne porażki w roli rodzica. Sugeruje to, że stara się wyciągać z nich wnioski. Ponadto interesuje się literaturą na temat wychowania i rozwoju, która również buduje jej doświadczenie jako rodzica.

W zebranych materiale badawczym pojawiały się również wypowiedzi nawiązujące do doświadczeń związanych z wymianą informacji. Przykładem jest wypowiedź kobiety: „Rozmowy z koleżankami – matkami, wymiana doświadczeń; rady nauczycieli” (K, 42). Odpowiedź kobiety sugeruje, że rozmowy z koleżankami, które są matkami, odgrywały znaczącą rolę w kształtowaniu się jej preferencji wychowawczych. Dzielenie się doświadczeniami z innymi oraz rady nauczycieli, a zatem perspektywy innych osób – tych, które są w podobnej sytuacji życiowej, jak i tych, które mają profesjonalne doświadczenie w dziedzinie wychowania dzieci – są niejako źródłem wiedzy wychowawczej dla badanej.

Badani podkreślali również znaczenie miłości, która buduje więź i daje wsparcie emocjonalne. „Doświadczenie miłości. Jest podstawą wszystkiego” (K, 39). Kobieta w swojej wypowiedzi daje pierwszeństwo miłości jako tej, która ma dla niej największe znaczenie w kształtowaniu się preferencji wychowawczych. Kolejna osoba w podobny sposób poddaje analizie miłość w rodzinie: „Miłość do rodziny, miłość do dzieci. Przynosi to harmonię w rodzinie” (M, 43). Tak rozumiana miłość daje bezpieczeństwo w rodzinie. Wyływa z niej harmonia, a zatem wsparcie i stabilność. Doświadczenie miłości dla mężczyzny jest na tyle istotne, że wymienia je jako to, które według niego ma największy wpływ na kształtowanie się preferencji wychowawczych.

Kolejną analizowaną kategorią była literatura, którą ukazywano jako źródło wiedzy pedagogicznej rodziców. Przykładami mogą być wypowiedzi kobiet wskazujących na poradniki, które miały znaczenie dla kształtowania się ich poglądów dotyczących wychowania dziecka. „Poradniki dla rodziców w wychowywaniu dzieci” (K, 39) oraz „Poradniki, które zwróciły moją uwagę na problemy, o których sama bym nie pomyślała” (K, 38).

Badani rodzice wskazywali, że literatura często zwracała ich uwagę na zagadnienia, których wcześniej nie analizowali. Dawała im również możliwość zdobywania nowych umiejętności wychowawczych. Przykładem może być wypowiedź mężczyzny: „Książki na temat komunikacji z dziećmi, pomagają mi lepiej zrozumieć, co się dzieje i lepiej komunikować moje uczucia” (M, 44).

W analizowanych wypowiedziach pojawiły się również takie, które wskazywały na literaturę, umiejscawiając ją zaraz obok kolejnej kategorii, jaką było wykształcenie. Badani nie opisywali dogłębnie znaczenia wykształcenia lub literatury. Udzielali krótkich wypowiedzi. Poniżej przedstawiono odpowiedzi dwóch kobiet: „Studia i fachowa literatura” (K, 40) i „Pójście na studia pedagogiczne i literatura” (K, 31).

Pierwsza wypowiedź nie zawiera opisu kierunku czy obszaru studiów, które były istotne z perspektywy bycia rodzicem. Z kolei druga wypowiedź podkreśla specyfikę studiów pedagogicznych jako tych, które miały znaczenie dla kształtowania się preferencji wychowawczych badanej.

W analizowanych wypowiedziach pojawiała się również obserwacja. Przykładem są udzielone odpowiedzi kobiet: „Własne wychowanie, religia, obserwacja najbliższego otoczenia” (K, 39), a także: „Obserwacja innych rodziców” (K, 41). Pierwsza wypowiedź akcentuje kilka aspektów. Kobieta wskazuje na własne wychowanie, nie podając jednak szczegółów co do ewentualnej jego oceny. Wymienia religię oraz obserwację otoczenia, co może wskazywać na to, że jej bliscy – być może rodzina i przyjaciele – stanowili dla niej ważny punkt odniesienia w podejmowaniu decyzji rodzicielskich. Druga wypowiedź wprost ujmuje rodziców kobiety jako tych, którzy stanowili dla niej perspektywę wymieniania roli rodzica.

Kolejną grupę stanowiły odpowiedzi, które podkreślały istotę wiary w kształtowaniu się preferencji wychowawczych. Przykładem jest wypowiedź mężczyzny wskazującego na istotną rolę Boga w jego życiu. „Obserwowanie dzieci i relacja z Bogiem, to On troskliwie wsparł w momentach trudnych, On z miłością pokierował wtedy, gdy nie było wiadomo, co robić. Czasem też trafnie napomniął błędy wychowawcze” (M, 42). Mężczyzna zaznaczył, że obserwowanie dzieci oraz utrzymywanie relacji z Bogiem dostarczyło mu nieocenionego wsparcia i wskazówek w trudnych momentach związanych z wychowywaniem. Wyraził również wdzięczność Bogu za miłość, podkreślając, że Bóg stał się niejako przewodnikiem w procesie wychowywania dzieci.

Kolejna krótka wypowiedź akcentuje inny wątek związany z wiarą: „Moje nawrócenie” (K, 36). Z wypowiedzi wynika, że istotnym czynnikiem w kształtowaniu preferencji wychowawczych kobiety było jej osobiste doświadczenie duchowej przemiany. Można przypuszczać, że nawrócenie wiązało się ze zmianą systemu wartości i przekonań, co mogło mieć znaczenie dla realizacji roli matki.

Badani wskazywali w swoich wypowiedziach również na wartości, które były dla nich istotne w kształtowaniu preferencji wychowawczych. Kobieta stwierdza: „Szacunek do ludzi, zwierząt i przyrody to jest najważniejsze moim zdaniem i takimi wartościami kieruję się ja i moi bliscy” (K, 34). Wypowiedź wskazuje na to, że wartości, takie jak szacunek do ludzi, zwierząt i przyrody, są dla kobiety kluczowymi elementami w kształtowaniu przekonań dotyczących wychowania dziecka. Dodaje ona, że wymienione wartości są wspólne dla niej i jej najbliższych, co sugeruje spójność w podejściu do rodzicielstwa w jej rodzinie.

Inna wypowiedź również akcentuje szacunek jako istotny element w kształtowaniu preferencji wychowawczych. Na pytanie: „Co Pana/Pani zdaniem ma lub miało największe znaczenia dla kształtowania się Pana/Pani poglądów i przekonań

dotyczących wychowywania dziecka”, kobieta odpowiada: „Szczerłość i szacunek” (K, 35).

Być może szczerłość oznacza według niej otwarte komunikowanie się z dziećmi i innymi członkami rodziny. Możliwe, że to właśnie szczerłość buduje zaufanie i zdrowe relacje w tej rodzinie. Szacunek natomiast może odnosić się do poszanowania godności, praw i uczuć innych osób, w tym dzieci, co pozwala wesprzeć ich rozwój i samodzielność.

*

Wyniki badań ukazały, że istotną rolę w kształtowaniu się preferencji wychowawczych rodziców odgrywają ich osobiste doświadczenia życiowe. Wypowiedzi wyraźnie podkreślały, że własne przeżycia życiowe mają znaczenie oraz wywierają wpływ na ich decyzje rodzicielskie. Większość wskazanych przez badanych doświadczeń życiowych dotyczyła okresu ich dzieciństwa.

Badani rodzice w swoich odpowiedziach zazwyczaj nie nawiązywali do wieku swoich dzieci, choć wszyscy byli rodzicami uczniów w młodszym wieku szkolnym. Jak już wspomniano w części teoretycznej, wiek ten może mieć jednak znaczenie dla ich obecnych doświadczeń jako rodziców. Być może w związku z wiekiem swoich dzieci tak często w wypowiedziach odnosili się do doświadczeń wczesnego dzieciństwa, co mogłoby stanowić element porównawczy między swoimi doświadczeniami bycia wychowanymi a obecnie będącymi w roli wychowujących. Okres dzieciństwa to ważny czas rozwoju człowieka. Kamil Jezierski pisze: „Dzieństwo jest niewątpliwie wyjątkowym etapem rozwojowym i oczywiście można wymieniać liczne powody naukowego zajmowania się jego postrzeganiem w biegu dorosłego życia. Przykładowo sposób rozumienia doświadczeń z wczesnych lat życia odgrywa istotną rolę w postrzeganiu siebie i kierowaniu własnym rozwojem” (2020, s. 64). Opisany etap rozwojowy dziecka ma miejsce obecnie w rodzinach, które zostały objęte badaniem, a rodzice dokonywali oceny swoich doświadczeń wczesnego dzieciństwa.

Kategoria doświadczeń życiowych zawiera wiele komponentów. Badani wskazywali m.in. na miłość w rodzinie, obserwację czy pracę zawodową jako te elementy, które mają dla nich znaczenie w kształtowaniu się preferencji wychowawczych. Osobnymi kategoriami były również: literatura, wiara, wartości, obserwacja i wykształcenie. Najczęściej jednak podkreślali osobiste doświadczenia bycia wychowywanym. Stąd rodzi się potrzeba podkreślania roli rodziców jako tych, którzy kształtują preferencje wychowawcze swoich dzieci. Niektórzy badani wyraźnie zwracali uwagę na błędy popełniane przez ich rodziców, które wywarły istotny wpływ na życie tych osób. W przypadku trudnych i negatywnych przeżyć, rodzice mogą nieświadomie powielać błędy swoich rodziców. Dlatego ważne jest

udostępnienie wsparcia z obszaru psychoterapii, które może okazać się niezbędne w radzeniu sobie z traumami. Natomiast pozytywne doświadczenia z dzieciństwa często pozwalają naśladować te wzorce w swoim własnym rodzicielstwie. Pomagają również lepiej zrozumieć i odpowiadać na potrzeby swoich dzieci oraz tworzyć z nimi dobre relacje i przekazywać im wartości.

W celu głębszego zrozumienia kształtowania się preferencji wychowawczych rodziców potrzebna jest dalsza analiza teoretycznych podstaw, w tym towarzyszących im pojęć. Należy skupić uwagę na różnorodnych czynnikach wpływających na kształtowanie się preferencji wychowawczych. Niewątpliwie prowadzenie badań empirycznych rozwijających tę tematykę byłoby wskazane.

BIBLIOGRAFIA

- BIAŁEK, E. (2008). Doświadczenie życiowe a duchowa natura człowieka. Wpływ traumy. *Dydaktyka Literatury*, 28, 125–140.
- BOŻEWICZ, M. (2019). *Preferowane i realizowane modele życia rodzinnego. Komunikat z badań (46)*. CBOS. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_046_19.PDF
- DOCKETT, S., i PERRY, B. (2002). Who's Ready for What? Young Children Starting School. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 3(1), 67–89. <https://doi.org/10.2304/ciec.2002.3.1.9>
- JEZIERSKI, K. (2020). Specyfika rozwojowa struktury pamięci dzieciństwa w biegu dorosłego życia – wyniki badań narracyjnych. *Psychologia Rozwojowa*, 25(4), 63–76. <https://doi.org/10.4467/20843879PR.20.027.13435>
- LICHTENSTEIN, S., i SLOVIC, P. (2006). *The Construction of Preference*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LIU, M., i WANG, Q. (2022). Research on the Impact of the Emotional Expression of Kindergarten Teachers on Children: From the Perspective of the Class Micro-Power Relationship. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.808847>
- MAJEWSKA-KAFAROWSKA, A. (2017). Doświadczenie starości – rozważania wokół pojęć i zjawisk (nie) oczywistych. *Edukacja Dorosłych*, (1), 43–50.
- OPOZDA, D. (2017). Zróżnicowane rodzicielstwo – zarys refleksji. W: D. Opozda, i M. Leśniak (red.), *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych* (s. 19–28). Lublin: Episteme.
- POŻOGA, A. (2009). Gotowość dziecka do rozpoczęcia nauki szkolnej. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, (2), 41–44.
- RZEWUCKA, P. (2023). *Preferencje wychowawcze rodziców uczniów w młodszym wieku szkolnym. Wybrane uwarunkowania i deklarowane zachowania wychowawcze*. Kraków: Wydawnictwo Scriptum.
- SOWIŃSKA, H. (2011). Rozwój kompetencji społecznych dziecka na etapie edukacji wczesnoszkolnej. W: H. Sowińska (red.), *Dziecko w szkolnej rzeczywistości. Złożony a rzeczywisty obraz edukacji elementarnej* (s. 271–301). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- YORULMAZ, A., TUNCELI, H. I., i YAVUZ, E. A. (2022). What Do Children Think About Starting Primary School? *Mimbar Sekolah Dasar*, 9(3), 484–502.

ZNACZENIE DOŚWIADCZEŃ ŻYCIOWYCH
A PREFERENCJE WYCHOWAWCZE
RODZICÓW UCZNIÓW W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM

STRESZCZENIE

Doświadczenia życiowe wpływają na różne sfery życia. Odgrywają także istotną rolę w kształtowaniu się przekonań związanych z wychowaniem. Przeprowadzone badania empiryczne pokazały, że osobiste doświadczenia życiowe rodziców mają znaczenie dla kształtowania się ich preferencji wychowawczych. Należy też zwrócić uwagę na kategorię własnych doświadczeń bycia wychowywanym jako czynnik mający znaczenie dla kształtowania się preferencji wychowawczych oraz tożsamości rodzica. Rodzina generacyjna jest bowiem pierwszą grupą społeczną, w której człowiek rozpoczyna obserwację otaczającego go świata i nabiera umiejętności funkcjonowania w społeczeństwie. To w niej dziecko obserwuje wzorce rodzicielstwa. Doświadczenia związane z rodziną pochodzenia mogą być inspiracją, a także przyczyną zmian w podejściu do wychowania.

Słowa kluczowe: doświadczenia życiowe; preferencje wychowawcze rodziców; młodszy wiek szkolny

THE IMPORTANCE OF LIFE EXPERIENCES
AND UPBRINGING PREFERENCES
OF PARENTS OF YOUNGER SCHOOL CHILDREN

SUMMARY

Life experiences influence various fields of life, they also play an important role in the formation of parenting beliefs. Empirical research has shown that parents' personal life experiences are significant in the formation of their upbringing preferences. Attention should also be paid to their own experiences of being raised as a factor relevant to the formation of parental preferences and the identity formation of the parental role. After all, the generational family is the first social group in which a person begins to watch the world around them and acquires the skills to function in society. It is also where the child observes the parenting model. Experiences connected with the family of origin can inspire and sometimes cause changes in the approach to parenting.

Keywords: life experiences; parental upbringing preferences; younger school age